

Ի Ի Ր Ա Կ Ն

Լ

Մ

Պ

Գ

Ի

Ր

Ա.Ռ. ԱՅՅ

ԻԻ ԱՄԷՆ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

ԲԱԺԱՆՈՐԳԱԳՐԸ

Դասաւորութիւնն ու Պոլիս տարե:

» » վեցամս.

» » եռամսեայ

Օտար երկիրներ

15

12 Ժրակ

Հ Ա Ս Յ Է

Կ. Պոլիս, Պահկէ գաբու, Դազասէր խան

ԹԻԻ 16

ՆՈՐ ԿՏԱԿԱՐԱՆԻ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆՅ

Ա Ձ Գ Ա Կ Ն Ե Ր Ը

(ՍԱՐԷՆ ՋՈՐԷՆ)

«Բաղմալէպ» իր վերջի թուին մէջ (էջ 381-384) հրատարակելով Բերլինի Համալսարանի ուսուցչապետներէն Ա. Հաւնակի «վերջին նորանոր գիւտերի վերաբերեալք եկեղեցական հին Պատմութեան» յօդուածին թարգմանութիւնը, քաջութիւն չէ ունեցած ըսել կամ աւելցնել ինչ որ պէտք է: Մենք առանց «Համալսարաններում բարձր մշակութիւն ստանալու» կը քրքրենք «Բաղմալէպի» լռելայն իմացուցած «ըսեմ-չըսեմը», որովհետեւ խնդիրը մեծ կարեւորութիւն ունի Հայ Մատենադրութեան ու մեր ձեռնարկած «Ժողովրդական ու Ժողովրդական երգիչներու Բանահիւսութեան ազգականներու» տեսակէտով:

Վերջին քսան հինգ տարիներու մէջ, եկեղեցական հին պատմութեան, Քրիստոնէական հնախօսութեան վերաբերեալ կարեւորագոյն գիւտերն ու Արտաքին ու Սրբազան մատենադրութեան գիտնական հետազոտութիւնները, բարեբախդարար,

զիրար չչեղբացուցին, չժխտեցին, այլ պայծառ լուս մը սփռեցին Քրիստոնէական առաջին խաւարամած դարերու վերայ, որոնց մասին նախապաշարութեան ու անգոյ առաւելութիւններ ոչ նուազ պակաս էին մեր ու ամբողջ քրիստոնեայ ժողովուրդներու մէջ:

Պատմական քննադատութեան մէջ երկու կէտ նկատի առնելու է անհրաժեշտարար. 1) Առաջական դասեր (Eléments objectifs) ու 2) Եւթական դասեր (Eléments subjectifs): Առաջինը պատմութեան իրականութիւնն է, դէպքը, երկրորդը՝ պատմութեան հայեացքը, տեսաւորական բացատրութիւնը (Է. Ռընան, Histoire d'Etudes religieuses, էջ 95): 2-րդ. եղիչէ ու Փարսեղի միեւնոյն դէպքը կը պատմեն. Առաջինի տարբեր երկուքին մէջ ալ գրեթէ նոյն են իսկ եւ թակադականը շատ տարբեր, զոր վերի վերայ մասնանիշ ըրաւ Գր. Տ. Պողոսեան, «Հ. Ամ.» 1896, 1897:

Այսպէս Քրիստոնէական մատենադրութեան մէջ Բ. դարէն առիւն բաղմալէպ աւետարաններ ու Առաքելաց անունով թղթեր խմբագրուած են: Ոչ այնչափ մեծ տարբերութեամբ, գրեթէ առաջինի տարբեր մի եւ նոյն են խմբագրութեանց

մէջ, սակայն ենթակայական իրարմէ որչափ հեռու՝ Որովհետեւ «... մոգութեան տարօրինակ ուսմունք, կարողական գիտութիւնք և կարծեցեալ հոգեւորական անուրջք սկսան մուտ գտնել եւ խառնուել իմաստասիրական և կրօնական կարծեաց և վարդապետութեանց հետ, որովք կը յաճախէին թիւք աղանդաստարաց...» (Հ. Դ. Վ. Զարբ. «Հայ. Թարգմ. Նախնեաց», էջ 193)։ Յետագայն «Եկեղեցու հայրերը» ոմանց ենթակայական տարերքն իրենց իմաստասիրելու, աստուածաբանելու եղանակին յարմար չգըտնելով՝ մերժեցին իւր անվաւեր. իսկ դանոնք որ այն դարուն յունական-արեւելեան (==Աղեքսանդրիոյ Նոր-Պղատունական) դպրոցի զառամած վարդապետութեան ոգուն. համաձայն գտան, իւր վաւերական, իւր ականատեսի գրուածք կտակեցին մեզի։

Եւ սակայն մեր Քննական Դարը, լուսհաւատքի դարը, զերծ ու եւ է նկատումներէ, կանխակալ կարծիքներէ, հարկ դատեց 13-14 դարեան դատապարտութեան կնիք կրող, իբր դիւահար, այլ ժողովրդականացած (*) այդ անվաւերականներուն կարեւորութիւն ընծայել՝ գիտնականօրէն վերլուծելու անցեալ դարերու հոգին, հնութեամբ պատկառելի դէմքերը, ճշգրիտ այն ազգականներն որ յառաջ կու գան ազգերու փոխփոխ հաղորդակցութենէն, համեմատել զանոնք (Անկանոնները) վաւերականներուն հետ, վերակազմելու Քրիստոնէական վարդապետութեան ու հրամանակորդի կապակցութիւնը իր նախնիների փոխփոխական, նուազ-փոխփոխական եւ ոչ-փոխփոխական կրօնքներու հետ, պարզել բունը, նախնականն ու ճշմարիտը։ Գիտութիւնն այս մասին յստիք է, ունինք պատմականապէս հաստատուած, իմաստասիրօրէն քննուած, զտուած Քրիստոնէութիւն մը։ — Քննական գիտութիւնը

ճշտեց Քրիստոնէութեան՝ Արեւելեան կրօնքներու մանաւանդ Դենիմազեզի նմանութեան կէտերը, իր հրամանակարգը, խորհուրդները, բարոյականը, հոգեւանմահութիւնը, վերջին դատաստանը, մէկ Աստուծոյ գաղափարը, (Երրորդութիւն), Մարդեղութիւնը, հոգիներու փրկութիւնը, «սիրեցէք զմիմեանսը և ին, ամէնքն ալ բնաշրջուած, ազնուացած, Քրիստոնէութեան Աստուծոյ օծմամբ։

* * *

Նոր կտակարանի վաւերական ու Անվաւեր գրքերու խմբագրութեանց ու Քրիստոնէութեան ծագման հոգուն մօտէն ծանօթանալու համար, հարկ է համառօտակի պատկերացընել դարուն իմաստասիրական ձգտումը։

— Հռոմի հիմնարկութեան Բ դարուն, Ոգոստոս կայսրն երբ հանդիսաւորապէս փակեց Յանտի տաճարը, (— Բացուիլը պատերազմի, իսկ գոյուիլը խաղաղութեան նշան էր,) կը հաւտար խորխտաբար թէ Տիեզերական խաղաղութեան թուականի նաւակատիքը կը տօնէր։ Սակայն տաղաքի դէպքերն իր յոյսերն ի դերեւ հանեցին։ Մայրաքաղաքը Հռոմ (== «Յաւիտեական քաղաք») անփութօրէն կը վայելէր կայսրը յաղթութեանց պտուղը։ Հարուստ ու ամենակարող ազնուականութիւն մը, զեղծ ու մեղծ ընթացքի մը մատնուած, երեսանց միայն հին կրօնքի պաշտօնը կը տանէր, այլ յարած էր ընկերութեան հիմերը կրծող, քանդող Սկեպտականութեան։ Հռոմէական հին խառամբեր կենցաղը, անոր անաշտօ, կարգապահ ու վեհանձն նկարագիրը (— առածի կարգ անցած) շատոնց փոխուած էր. տարախարհիկ, փտախառնացած բարքեր եկած բուն դրած էին հոն։ Գրականութիւնն ալ վարակուած էր այս համոյնատարած ախախտ վիրագիրիս, Ոգոստոս ու Լուկրետիս ալ այդ մահաբեր խմորով չաղուած։ Միայն հոյլ մը հանճարներ, Լուկիանոս, Տակիտոս, Թորնազ, Սենեկա, Պլինոս Երեց, Ին-

[*] Ի միջի այլոց Հմմտ. Յովսէփ Սեբաստացու [Ժ2 դար] երգերը։ [Ն. Մատ. Ամառնային Ուղեւորութիւն, էջ 56]։

տիւրանոս ու քանի մը չնաշխարհիկ կիւներ, Արիա, Փանիա ու Տուրիա, մեկուսացած, թաղծեալ, նախնի սխրագործութիւններով առցուած, բոլորովին ստոյլիկեան, անաղարտ մնացած էին մահաբոյր մթնոլորտէն: Ժողովուրդն որ առանց ճակտի քրտնքով կ'ապրէր, «Ձրիակեր» ըստ Ռուսահայոց, ապուրերուած անկարագիր զանգուած մը կը կազմէր: «Յաւիտենական քաղքին» մէջ Գաղիացի, Կարքեդոնցի, Եգիպտացի, Յոյն ու Արեւելքցի (ընդհ. անունով) օտարականներ կը վիտային. ամէն ազգի կրօնք կը պաշտուէր հոն: Արեւելքցիներուն մէջ հրեաները բազմութիւն մը կը կազմէին «փոքրահասակ, փնթի, ծակ-աչք, խոնարհ զրազմունքի տէր ու իրենց կրօնական արարողութիւնները մշտնջենական ծաղրուծանակի նիւթ»:

Հռոմէական Կայսրութեան մէկ ծայրը, Պաղեստին, Նոենացոյ, Սաղուկեցոյ ու Փարիսեցոյ դպրոցներէն, աղանդներէն հոգեւոտներ եւ ուրիշ մարգարէներ, «Ն-բէթ», երկրին մէկ ծայրէն միւսը, իրենց աշակերտներով հանդերձ, կը թափառէին՝ աւետելով սպառուած Մեսիային գալուստը, Աստուծոյ թագաւորութեան սկսիլը: — Արեւմուտք ու Փ. Ասիա ալ կ'սպասէին հրեաներու ակնկալածին, Եւրանեան Կրօնքի ազդեցութեան տակ: (Հմմտ, «Բիւրական» թիւ 19, էջ 370-371):

Այս ակնկալութեանց շրջանին, մարդկութեան այս թոհուրո՞ղ վիճակին, Աղեքսանդրիոյ (Եգիպտոս), Ժողովուրդներու եւ վարդապետութեանց Բարեկոնին մէջ, հիմնուած էր Նոր-Պաղատնական Դպրոցը որու վարդապետութիւնը՝ Պաղատնական բնաղանցականութեան աւրուած ճախարակէն անցած, կերտուած՝ սլոտրանքով տկարացած, զսռամած Ասիոյ հաւատալիքներու վերջամասնութիւնն էր: Արդարեւ, մարդկային միտքն եօթ դարեր ետ գնաց, միայն Արեւմտեան իմացականութեան ըրածը սա է, Միթաբանութիւնը կերպարանափոխեց ու Բազմաստուածութիւնն Աստուածգիտութեան վերածեց. մարդկայինը, աշխարհայինը մոռացու-

թեան անդունդը գտնալիժեց, ետին թողուց պատրանքներու, անուրջներու շղթայ մ'որու անունով թէ՛ բարոյապէս եւ թէ՛ իմացականապէս վարեց հին ծանօթ աշխարհը. ասոր հետեւանքն եղան կանխաձեռն, վիժած Աշխարհաքաղաքացիութիւնն ու մոռւորական հիւսնդութեան այն յանկարծական դէպքերն որոնցմով լի են կրօնքի պատմութիւնն ու իր Մեկնութիւնները: Ժամանակակից Դիտութիւնն այս ամէնքը կը շալակէ Ապողոնիոսի ու Փիլոն Հերրայեցու ուսը:

Ապողոնիոս Կապադովիոյ Տիանա քաղաքը ծնաւ. Պարսկաստան, Հնդկաստան ու Եգիպտոս, կրօնական ու իմաստասիրական տարբեր վառարաններ, ճամբորդեց: Շատ բան փոխ սուս առնցմէ՝ իրր մոգ, քուրմ ու Բրահման հետեւեցաւ Պիւթագորի (Բուդդհայի վարդապետութեան Յունական հոգի վրայ մէկ ճառադայթու մը), Հելլէն փիլիսոփայութեան ամէնէն աւելի միստիկականին: Կը քարոզէր հոգու անմահութիւն, նախաինամութիւն, աղօթք ու անաշխարհիկ բարոյական մը: Ձբաւականանալով այս կէս-իմաստասիրական ուսուցումէն, մոլութեան, հրաշագործութեան ետեւէն զաւատեցաւ: Կը պնդէր թէ ակնթարթի մէջ կրնար աստուած մը դեւի փոխել: Որովհետեւ կը խօսէր բոլոր լեզուները, «անց զանոս լեզու», բոլոր ժողովուրդները դիւրաւ իրեն գրաւեց: Հիւանդները կը բժշկէր: Բայց իրր կախարդ գտտապարտելով՝ խորհրդաւոր կերպով հեռացաւ աշխարհիս երեսէն: Կ'աւանդէն թէ երեւոյ՝ Բերեհա-սաթի մ'ու ըսաւ անոր. «Մի տարակուսիր, հոգին անմահ է»: — Աղեքսանդր Սեւերոսէն մարգարէներու կարգը դասուեցաւ, որ սակայն իրր դիւահոր նգովուեցաւ Եկեղեցու Հայրերէն: Ապողոնիոս ունեցաւ աշակերտներ, հետեւողներու խումբ մը, որ երկար ատեն պահեց անոր յիշատակը, «Աստուած մըն է, կ'ըսէին, որ երկիր վըրայ երեւցաւ»:

Մինչ Ապողոնիոս հրէշային վարդապետութիւն մը կը քարոզէր, Աղեքսանդրիոյ մէջ Փիլոն Հերրայեցին Պաղատն ու Մով-

սէս իրարու հետ կը հաշտեցնէր: Հրեաները բազմութիւն էին նաեւ Աղեքսանդրիոյ մէջ. ունին Սինակոնոն մը, հանգիտապատիւ երուսաղէմի Սողոմոնեան տաճարին: Այս հրեայ գաղթականութիւնը շատոնց հեռացած էր Մովսիսականութենէն: Յունական հոգու ազդեցութիւնն արդէն զգալի «Իմաստութեան գրոց» մէջ (Սողոմոնի վերագրուած) նրա ցուցած էր ու ընդլայնած Ազգային Միաստութեան անձուկ գաղափարը: Հելլենացած հրեաներ էին Աղեքսանդրացիներն որոնց խմորով շաղուած բազմութիւն մըն ալ ցրուած էր միւս հրեաներու մէջ:

«Մեծիմաստն» Փիլոն, «Միւս այլ Պղատոն, կամ Փիլոն կը նմանի Պղատոնի եւ կամ Պղատոն կը նմանի Փիլոնի» (Aut Philo Platonizat, aut Plato Philonizat), Մարգարէներէն աղօտ կերպով գուշակուած Մեսիան (Եբրայեցերէն Մշիա) վերածեց Պղատոնի «Բանին» (Logos, հնդիկ կրօնական վարդապետութեան Սափի) : Այս հայեացքով, թէեւ ոչ քրիստոնեայ (սովորական բացատրութեամբ) Եկեղնցու հայերէն մէկը դարձան Պղատոն ու Փիլոն որոնց կը պարտին Յովհ. Աւետարանիչ, Աղեքսանդրացիական-միտիկականը, Յուստինիանոս ու Ուրիզինէս իրենց ընտելացականութիւնն որ, ըստ Քննութեան Աշխարհի Փրկչին շատ հեռու էր:

Փիլոն թէ՛ Համաստութեան եւ թէ՛ Միաստութեան է: «Աստուած ինքն իւր է տեղի, եւ ինքն ինքեան լի եւ բաւական. ինքն ինքեամբ Աստուած մշտնջենաւոր, ոչ ի տեղաջ ուրեք, այլ ինքն ինքեան տեղի»: (Հմմտ. Հ. Գ. Վ. Զարբ. «Հայ. Թարգմ. էջ 745») որ ըստ Եղիշէի «ոչ սկիզբն առեալ յումեք լինել Աստուած, այլ՝ ինքն ինքեամբ մըշտնջենաւոր, ոչ ի տեղաջ ուրեք, այլ ինքն ինքեան տեղի»: Իր Աստուածն անսահման է, գերազանցապէս անանձն ու գերազանցապէս անձնաւոր: Հակառակեանց չարք մը, որ սակայն ըստ Սնդրէ ԼըՖեվրի, «Փիլոսոփ յովիւններ ու Փիլիսոփայութիւնը», էջ 184, զարմանալի

չէ. մէկ կողմէ միաստութեանը կը ժխտէ ու միւս կողմէ բազմաստութեանը, բայց առանց անոր Համաստութեանը Տիեզերքի գոյութեան վրայ զրուած բան մըն է, եւ առանց անոր Միաստութեանը, իրականութենէ հեռու, մարդկային մտքի անհունապէս ծրարգրի սրարգ խաբկանքը:

Փիլոնի Աստուած անհոն է ու մեծ. իր միութիւնն երեք կերպարանք ունի, կամքն որ կ'ստեղծէ, զօրութիւնն որ կը պահպանէ ու Իմաստութիւնը, Բանը, Կամքի ու Զօրութեան Միջնորդը: Թէեւ այս երեքութիւնը դեռ ա՛յլ չէ կազմած, Բանը Պղատոնի «Լոյսը» դեռ հազիւ ընազանցական էականութիւն մը (entele) տալի է «Գաղափարներու գաղափարը, Մարդկութեան գերազանց տիպարը, Մարդն աստուածային իսկութեամբ, Աստուծոյ միջնորդը, Թարգմանն որ զայն աշխարհ զրկեց: Արդարութիւնն Աստուած կը ներկայացնէ, «բարիներու վարձատրութիւնն ու չարերու պատիժը»: Աստուածային շնորհքն է որ մեր մէջ առաքինութեան սերմեր կը ցանէ: Հաւատք, Յոյս, Սէր՝ Աստուծոյ հաճելի պատարագներ են: Կեանքը մահուան պատրաստութիւն մըն է, ուրեմն անոր մօտենալու է կ'ըբերը զսպելով ու փճացնելով Ամուսնութիւնը կեանքի մշտնջենաւորը կապը, անհրաժեշտ պայմանն է ուրիշ հարկ է որ ազատ մեան «ընտրութեանը»: Պարտքերնիս է խոնարհեցնել, չարչըրկել միան ամէն միջոցներով՝ մարմնապաշտութենէ զերծ մնալու համար: (Մտէ) կատարեալ աջատումն ու Աստուծոյ հետ միանալն են մեր գերագոյն նպատակը: Ընկերային դասակարգի, ազգի գաղափարէ հեռու, վեր, օտարականներն ընդունել ու մասնակից ընել հասարակաց հաւատքի բարիքներուն:

Փիլոն ընդհնամարեց այն օրն, ուր ճշմարիտ Աստուծոյ կրօնքը պիտի հաւաքէ բոլոր ժողովուրդները մէկ սեղանի առջի, «այն օրն ուր Դիւղերափն Կահնայաբերը պիտի ազօթէ բոլոր մարդկային ցեղին համար, մինչ իւրաքանչիւր քուրմ կ'աղօ-

թէր իր ժողովրդին, ծուխն համար: Ու փխն յոխորտանքով կը գրէր «Մենք ամէն տեղ ենք» (=Մենք ամենեքեան եղբարք ենք), յոյն ու բարբարոս (Հմմտ. «Բիւրակն» թիւ 26, «Մութ-աշխարհք») արեւմուտքի ու արեւելքի, միեւնոյն հաւատքով, աշխարհ «լրիւ իւրով» մեզի համար:

Փարիսեցիները, իրաւքնէ, Քրիստոնէութեան հիմնարկութիւնը Նոր-Պատուանակներու եւ հերձուածող հրեաներու դործը կը համարէին:

—Փխնի գործերու հայ. թարգմանութիւնն ըստ Կոնիլիքի 350-500 տարինէն ու մէջ կատարուած պիտի ըլլայ, սակայն լեզուն կը ցուցնէ որ Է-Ը դարերէ առաջ կարելի չէ դնել: (Հմմտ. «Հ. Ամսօրեայ», 1896, էջ 281): Սոյն կարծիքը յայտնած է Կ. Գ. Զարր. (Նոյն, էջ 745): Սոյն թարգմանութիւնը տեսած ու անկէ փոխառեալ հատուածներ ունին Խորենացի, Մամրէի վերագրուած Ղազարու ճառն, Նիզիէ, Անանիոս Շիրակացի, Յովհ. Օձնեցի (Իմաստասէր), Թովմա Արծրունի, Խոսրով Անձեւացի, Դրիգոր Մագիստրոս, Ներսէս Շնորհալի, Ներսիս Լամբրոնացի, Սարգիս Շնորհալի ու Յովհ. Պլուզ (Երզնկացի) որ փխնի գրոց լոծմունք մըն ալ յորհած է: (Հմմտ. Հ. Գ. Զ. Նոյն, էջ 735-738): —

Ուրեմն փխն Հրրայեցին մանրակրկիտ ճանչնալն ոչ միայն Քրիստոնէութեան առաջին դարերու վարդապետութեան, այլ եւ մեր Մատենադարանութեան ուսումնասիրութեան համար շատ կարեւոր է:

Մեր այժմեան վաւերական համարուած Նոր Կտակարանի զրքերն որ զանազան դարերու մէջ խմբագրուած ու ընդմիջակութիւններ կրած են, 27 են թուով, զոր վերջին տեղամ վաւերացուց Տրեւտեան ժողովն ալ, եւ են Զորս Աւետարաններ, ըստ Մատթէոսի, ըստ Մարկոսի, ըստ Ղուկասու եւ ըստ Յովհաննու, «Գործք Առաքելաց» (Ղուկասու վերագրուած), ու

22 զիրք, Առաքելաց Թղթերը, զորս Անգլիական ջերմեամեղ մը միտքը պահելու համար կերտեց հետեւեալ բանաձեւը:

«Հռոմ. Կոր. Կոր. Գաղ. Եփէ, Փիլ. Կող. Թես. Թեսաղէ, Տիմի. Տիմի. Տիտ. Փիլեմոն, Եբեր. Յակոբոս, Պետ. Պետ. Յովհն. Յովհն. Յովհն. Յուդա. Յայտնութիւն» (Հմմտ. J. Vinson, Արդի Կրօնքներ, էջ 484):

Ըստ Արդի քննադատութեան, երեք Աւետարանները, Մատթէոսի, Մարկոսի, Ղուկասու, կը կոչուին Համադասական, որովհետեւ ընդհանրապէս իրարու համաձայն են: Ասոնք թէեւ հին խմբագրութիւն, սակայն շատ փոփոխութիւններու ենթարկուած են: Հնագոյնը Մարկոսին է, բայց նախաքննադրող չունէր, ըստ ումանց, ո՛չ Զարգարանքն եւ ո՛չ Համարածումը: Մատթէոսը գրուած է Մարկոսի հետեւողութեամբ, իր միւսներէն ունեցած բնորոշ նկարագիրն է Յիսուսի խօսքերն որ նմանութեան կէտեր ունին Բուդդայականութեան «Լաշաններուն»: Ղուկաս օգտուած է նախընթացներէն ու տնտեսութիւններէն: Իսկ Յովհաննու Աւետարան, Աղքատանդրացական-միստիկական խմբով խմբագրուած իր մահուընէ շատ ետք, կը պարունակէ Գնոստիկեան վարդապետութեան նշմարներ: Գործք Առաքելացն ոչ հազիւ խմբագրուած է 80ին, աւանդութիւն մը կը վերագրէ Ղուկասու որ հաւանականութենէ զուրկ չէ: Միայն Հռոմայեցւոյ, Գաղատացւոյ ու Կորնթացւոյ թուղթերը վաւերական կը համարուին, թէեւ ոչ նուազ ընդմիջարկութիւններ կրած: Թեսաղոնիկեցոց երկու թուղթերն, Փիլիպեցոց թուղթերը դեռ քննութեան տակ են: Կողոսացոց, Եփեսացոց ու Աւ փիլիմոն թուղթերը շատ տարակուսելի, եւ Տիտոսի ու Տիմոթէոսի թուղթերը, 90-100 գրուած, ոչ թէ 56, 61, ինչպէս կը նշանակէ «Բառգիրք Ս. Գրոց Տպագր. Պոյաճեան, էջ 463: Եւրոպեցոց թղթերն (65-70) թէեւ «Հիթանոսաց առաքեալին», Պողոսի վերագրուած է, սակայն Ռընան կ'ընծայէ Բաւարացի,

ուղղուած հռոմէարեակ հրեաներուն: Յակորոսինն ու Պօղոսինն, Բ դարու մէջերը խմբագրուած, Յուդայինն Ա դարուն վերջերը, Յովհաննուն, ինչպէս նաեւ իր Յայտնութիւնն ու Աւետարանն իբր Գնոստիկեանց գործ համարուած են, Բ դարու խմբագրուած: Գ ու Դ դարերուն, Ափրիկէի ու Արեւելքի եկեղեցու վարդապետներն որոնց գլուխն էր Գրիգոր Աստուածաբան (Նազիանցի), միահաղոյն կը մերթէին Յայտնութեան վաւերականութիւնը:

Այս վաւերական, կէս-վաւերական ու անվաւեր (թէեւ Քրիստոնեայ եկեղեցինքս ընդունի ալ վաւերական ճանչցուած) գրուածքներու քով, Քրիստոնէական Առաջին դարերու մատենագրութիւնն ամբողջացընելու համար, դասելու է այն հատակոտորները կամ ամբողջ գրուածքներն որ զանազան աղանդաւորներու ձեռքով (ենթակայական առարկայ) խմբագրուած են: — Երրայեցւոց կամ Նազիանցւոց Աւետարանն, որ քրիստոնէացած հըրեայներու համար գրուած է եւ ուր կ'աւանդուի թէ Բառնարատ դատաւարտուեցաւ իբր խոսվարար ու մարդաստան, Մատթէոսի հետ համաձայն է շատ կէտերու մէջ, Երեմացւոց, Կերենթի, Բառնարասի, Եգիպտացւոց, Մարիամու Մանկութեան, Յովսէփու, Նիկողեմիսի, Թովմասի, Կրտսեր Յակոբու (=Տեառն եղբոր) Աւետարաններն ու Մանկութեան աւետարանը: Վերջինն ըստ Կ. Գանձակեցու (տպ. Մոսկուա, 1868, էջ 99,) «Կ Դիաթեկ, զՄանկութիւն Տեառն (Թարգմանուած) ի տասներորդ ամի Տեառն Արքահամու, եւ յլէ թուին Հայոց»: Այս անվաւերականներու մէջ շատ մը հեքեաթներ կը պատմուին որ Քրիստոնէական Միթարանութեան հիմունքը կը կողմնն, ինչպէս Աննայի ու Յովակիմի պատմութիւնը, Մարիամու եւ Յովսէփի ամուսնութիւնն, Եգիպտոս փախչիլը և: Ասոնցմէ զատ Անվաւերական համարուած են Բառնարասի թուղթը (հայերէն թարգմ. Ն. Լամբ.) Կղեմէսի թուղթը, Պետրոսի

յայտնութիւնը, Երրորդ Կորնթացւոցը(1), Աւետարան Ս. Պետրոսի, Վարդապետութիւն ԺԲ Առաքելոց(2), Գործք Ս. Պօղոսի, Գործք Ս. Պետրոսի, Գործք Ս. Յովհաննու Յայտնութիւն Եղիայի, Գիրք Ենովքայ եւայլն:

Անկանոն գրքերու (ժողովրդականացած) յարգն եւ ասոնց ուսումնասիրութեան պէտքն իբր ազդակ ժողովրդական Բանահիւսութեան, առաջ կը բերենք հետեւեալն որ գրուած է գրչագրէ մը լիսօսք Ռուբէնի անվաւերականին ետեւը. (Հ. Գ. Զ. Նոյն, էջ 182):

Մի ոք թուեսցի չաղփաղփ այս բանի
Կամ հեքեաթ զըրոյց անցանք.
Աստուածաշունչ է այս դարմանք
Հոգոց մտաց կենդանականք:
Զի ճանապարհ է սոյ վերին
Հիմն ու առաջնորդ օրինին
Վկայք պատմիչք անեղ Բանին
Մարդեղութեանն կուսածին:

Դ. ԽԱՅԿՈՆՑ

ԹԱՓԱՌՈՒՄՆԵՐ

Եւրոպայ

Գարնան անուշ հովերն՝ որ կը փչեն,
Գարնան քաղցրիկ զովերն՝ որ կը գգուեն
խոհուն ճակատներուն ցրուած գիտակները,
նշենուն ճերմակ ծաղիկներուն Թափ-
թըփած բոյլին հետ, որ կուգայ խնալ,
ցրցքենէ մեր շուրջը, կը թուին բերել նաեւ
բանաստեղծ հոգիներուն՝ երանիկ եւ
բաններն ելեւայլն անուրջներուն:

Գարնանարեւ ծաղիկը ծաղկեցաւ պուրակներու ծածկոցին տակ. ծաղկեցաւ ծիծղուն ծաղիկը շուշանասպիտակ՝ մեր պարտէզի նշնունն, ու կ'սկսին փթթիլ բոլորն ալ, բոլոր անոնք՝ մսկոտ ու հի-

(1) Հմմտ. Հայ աշխ. Ծեսոտերի եւելն:

(2) Այս գործքը շփոթելու էէ Հ. Տաշեանի ուսումնասիրած «Վարդապետութիւն Առաքելոց» էն: Իսկ Հ. Նազարեթի այս անունով հրատարակածի բնագրատականը յաջորդ Թիւերով:

ւանդադին տալաքինման՝ կիանքի ու խանդադատանքի հրեղէն համարոյր մը կը հաճի տալ արեւն, իր մէկ ջերմիկ ճառագայթով: Բնութեան, մեծ, լայն բնութեան, մայր-բնութեան ծոցին մէջ ուր կը տարածուի տիեզերքի անհուն, զգալի, չօչափելի բայց անխմանալի աստուածութիւնը, համայնաստուածութիւնն ամբողջական գոյութեան, կեանքի, անհուն կենդանութեան վերկենցադական ծաղկարանն է որ խանդոտ, արեւոտ ծաղկումներով կը ծիծաղի ինծի: Բոլոր ապրող գործարանաւորութիւններուն, բոլոր կենդանական յորձանապտոյտի ներդաշնակ առնչութիւններուն ու համակիր յարաբերութիւններուն, բոլոր նրբերանգներուն ու բոլոր նրբագիծներուն այս արուեստագիտական համայնքը, զէպի կեանքի սիրաւէտ ծոցը, զէպի բնութեան հիւրընկալ դոգը, իրական, բնական, օրինական հրաւէր մըն է:

Ամբողջին մէջ՝ աստուածանալ, հոգու կորովի տարածականութեամբ մը, աիեղերքին վրայ տարածել իր պզտիկ այլ անշափելի եփն գերառաձգական մեծութիւնը, գրկել, ընդգրկել գոյութեան համայնութիւնն իսկ, երկնքին տակ, աստղերուն տակ, արեւին տակ, հոս տեսանելուն ըմբռման մէջ: Ահա այս է բնական մարդուն, ճշմարիտ, սկզբնական, յաւիտենական մարդուն մտաւիպարը:

Ընդհանուր գոյութեան մէջ, գործարանաւոր կեանքի իրրեւ ազնուագոյն յայտնութիւն, կը սիրեմ արեւը որ կեանք կոտայ ինծի, կը սիրեմ կեանքը որ այս օրուան գոյութեանս հանդիսարանն է: Բոլոր շեղումները, բոլոր նրբութիւնները, բոլոր քաղաքակրթութիւններն ու զարգացման պիտակներն ու պատրուակները, ուսուց, բրին որ մարդը հիւանդանայ, բացասանայ, այլասեւի:

Ինչո՞ւ կը փախչիք արեւէն որ կը տաք ցնէ ձեր հոգին, ու որ գոյն կուտայ ձեր կեանքին ինչպէս լեռներու առագաշարժ այծկամներուն, սարերու ջրալինդ քորայրներու եւ դաշտերու բոլոր ծաղիկներուն:

Տժգոյն, դողդոջուն սիրահարներ, բեւեռային մեռելական անասնամանութիւններուն, ուր չի ծաղկիր եղբեւանին, ուր չի թռչիր արշալոյսի սակեզօծ թիթեռնիկը, ուր կեանքը չինծու ու անկենդան ծաղկի մը նման ցուրտ է ու անհրապոյր: Մեղամողձոտ անապատներու յուսահատական առանձնութեան սգաւոր ազաւներ, սեւեր հագած, սեւին յարած, սեւով յագեցած: Գահավիժող անդունդին զիշերական տխուր մութին, գերեզմանի փափորային լորձուն խոնաւութիւններուն, յիշատակի անարին դաշկատիպար ծաղիկներուն, բոլոր բացասութիւններուն եւ բոլոր ուրացութիւններուն, բոլոր հրաժարումներուն ու բոլոր հակաիրութիւններուն գերի, եւ անտալարակ անձնականութեան ունայնութիւններովը հիւանդ հոգիներ, ահ, կ'ատեմ, անկեղծօրէն կ'ատեմ ձեզ, ամէնքդ ալ, գարնան ծաղիկներուն, առտուան առոյգ թիթեռներուն, բոլոր բողբոջումներուն ու բոլոր կենդանականութիւններուն այս բարեկամ, սիրական, հմայական ներդաշնակութեան առջեւ, հանգիսաւորապէս:

Ժխտական իմաստասիրութիւնը, չունի գիտական կռուան որուն վրայ կարենար կանգուն մնալ, իր ունայնաւորի փոփոխութեայ մեկուսացեալ աշտարակը շուտ կը փլչի: Հեռացումը, բնութեան բարի գոգէն, անգոյակ այլուրի մը, ցնորական անդրագոյնի մը, պլատոնական օդային նախատիպ գաղափարի մը համար, բացասումն իսկ է տիեզերքի անյեղի օրէնքներուն:

Ինչո՞ւ այս անստոյգ ու ընդվայրապար փնտաւորքը, անդոյ սահմաններու մէջ, երբ ամէն բան կայ արեւին տակ: Իտէալը, զոր բնադանցութեան մէջ կը փնտռուէինք, յաւիտ անկրճկնալի, յաւիտ չարչարող, մեր գոյութեան ներքին ծաղքերուն տակ պահոււնտող բարեշրջութեան օրէնքին գաղափարացումը պէտք է որ ըլլայ:

Բնութեան լայն ծոցին մէջ, ու միմիայն հոն, հոն են բոլոր ներդաշնակութիւններուն տարրերը: Փախուսիկ նօթեր, տար-

տըղնած երանգներ, թռուցիկ վանկեր, ցրուած գիծեր կան: Պէտք է ծաղկաքաղել վանոնք ճաշակով արուեստագէտի տպաւորութեամբ զգալ անոնց թաքուն անշուքիւններուն ծփանուտ հիւսուածքը, ու մարդարտաշարել վանոնք իրարու քով: Ամէն ինչ աւելի կամ նուազ, գէթ գեղեցկութեան տարրը ճոխացընելու չափ, բնական ներդաշնակութեան կը միտի արեւու տակ: Ընկերութիւնն իսկ վիճակուած է, իր բարեշրջման ծայրագոյն աստիճաններուն վրայ, մարդուն աստուածացման մէջ, դերագոյն ներդաշնակութիւն մը կազմել օր մը: Եւ գուցէ արուեստը, առաւելապէս այն տոնն ընկերային, միջազգային համացիզային այդ օրը միայն իր մեծագոյն գործերը պիտի արտադրէ:

Երբ գեղեցկութիւնը, բնականաբար տիեզերքի ենթակոյտական ըմբռնումէն ծնած, իրօք գոյութիւն ունի երկրի վրայ ո՞ր գեղեցկագիտութիւնն աւելի մեծ է ու աւելի վեհ, քան աշխարհիս կեանքի ստորաասական ըմբռնումներուն վրայ հիմնուած գեղեցկագիտութիւնը, ուժով, տուկուն, արեւոտ Միստիկական արուեստը, իր բոլոր ոգեալաշտական հրապոյրներուն, բոլոր ունայնասիրական հաճոյքներուն, առանձնական քաղցրութիւններուն, թուլութիւններուն ու նուաղումներուն, ըստուերներուն ու խոնաւութիւններուն, կիսամրմունջ ողբական երաժշտութեան մէջ, զիտականօրէն, տրամաբանօրէն, մարդկայնօրէն, անյարմար է վճռական ձեւի տակ յայտնուելու: Կեանքի ժխտումը անմահութեան արժանի չի կրնար ըլլալ, եւ եթէ մարդկութիւնը յաւիտենական է, արեւու կենսատու լուսովը միայն յաւիտենական է:

Ահա՛, հո՞ն են բոլոր խմտատասիրութիւններն ու բոլոր արուեստները, — հո՞ն պատմութիւնը —:

Ի՞նչ բան չինեց բոլոր հեթանոս ազգերուն մտաւորական ու արուեստագիտական մեծութիւնը, — եթէ ոչ համագոյնց համաստուածային ըմբռնումն ու անոր

արդիւնք՝ արուեստին մեծ ու վսեմ իրականութիւնը որ յաւիտենական է:

Տրոմուսթիւնն եւ արցունքը սակայն միշտ կեանքի ուրացումը չեն: Եթէ բնագիտական, — նիւթական կամ բարոյական գործսլութեան մը (action) հետեւանքով, որ անհատին վրայ պիտի անդրադառնար, երեւան կուգոյ ցաւի կամ վիշտի սրտադայ մը, տխրութիւնը բնական վիճակ մըն է: Արուեստին տեսակէտով մանաւանդ, որ ենթակայական է յաւէտ, տխրութիւնն ու տոգունութիւնը մեծ évocateurներ են եղած մարդուն համար:

Վերջապէս, հեռաւոր հորիզոնին վրայ, վարդի, ոսկու և ծիրանու թեթեւ երանքին մը մէջ կը նուաղի ահա: Հայեցողն ալ ունայնին գաղափարովն ու համայնին գինովութեամբը պիտի նուաղէր...

Ո՛հ, կէտագրութիւններու մոգական հնարքը տուէ՛ք ինձի, տկարութիւնները պահպանելու եւ տխուր լռելիայներու ներքի ընելու համար: Ու թողէ՛ք ինձի մտածել իտէալ կեանքիս վրայ, որուն ծաղկալից վարդալից արահետներու մէջէն, սիրականի թեւին կրթնած, զլուս երանքներով լեցուն, հոգիս սէրերով լեցուն, սիրելի է ինձի, կիսափակ աշուճներով, մուրուն քայլերով, դեգերիլ, երկա՛ր տոնն, զարնանային վերջալոյսի մը նուաղուն կարմիր նշոյլներուն մէջ...

Մ. Կարա

Կ.

Իլմիտ—Յ. Էսկան. Ձեր գրած «Հորստանեկան սովորութիւն» յօդուածը յաջորդ թուով պիտի հրատարակուի: Գեղացոյ բրածին ականջ մի կախէ՛ք. ինչպէս Դուք ալ զիտել տուած էք, հաւաքածնիդ ազգազրական տեսակէտով մեծ կարեւորութիւն ունին:

ՀԱՅ ԱՇՈՒՂՆԵՐ

Ո Ր

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԱՅ ԵՐԳԻՉՆԵՐ

—

(Շար. «ԲԻԻՐԱԿՆ»-ի 25 թուէն)

35. ԳԱՆՈՒՍՑ ԿԱՅՆԱԿ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍ. — Հայ-
երէի մը, որ կ'ապրէր ԺԸ դարու մէջ:
Այս դարուն մէջ գրոց լեզուն աւելի ծաղ-
կած էր քան ժէ դարն, որուն մէջ բոլր-
րովին կը տիրէր ռամկօրէն լեզուն, եւ
Հայ երգիչներն ալ, որոնց անուններն որ-
քան յայտնի են մեզի, գրեթէ ամբողջու-
թեամբ ռամկօրէն էին, այսու ամենայ-
նիւ իր երգերէն կ'երեւայ, որ Գալուստ
Կայծակն ալ գտնուած է դեռ այդ ժէ
դարու ռամկօրէն լեզուի աղբեցութեան
ներքեւ: Իր երգերը բազմաթիւ են
որոնց մէջ զուտ գրուածներ ալ կան,
խառն ալ:

Գալուստ Կայծակ Կաթուղիկոսի կեն-
սագրականը թողլով ձեռնհասներուն, մենք
այս տեղ յառաջ կը բերենք իր երգերէն
օրինակ մը Թուրքերէնով խառն:

Ի Ր Ե Ր Գ Ը

Կուսզնաց ես սարծանք Վալիտէ Սուլթան*)
Էնտի կէօկտէն սանայ շօլ հէքմիրի քէլամ:
Աւետեա՛ց Գարրիէլ սղջոյն Մարիամ,
Էզատ յէյլէ պէնի՛ Վալիտէ Սուլթան:

Անեղ որդին ծընար զէակիցըն բան,
Գապլ էթտի կէօկտէքի օլ հէքմիրի քէլամ:
Ըստ յեսայեայ տեսանողին գուգաման,
Էզատ յէյլէ պէնի՛ Վալիտէ Սուլթան:

Յորժամ գաս փառօք հօր դատել զամե-
նայն,
Յիւզճիւ կէզիմ գարէ, օլմուշամ մէհման:
Ոչ կալեմ բարբառել կամ տալ պատաս-
խան,
Էզատ յէյլէ պէնի՛ Վալիտէ Սուլթան:

(*) Ժողովրդին մէջ Ս. Աստուածածին կը կոչուի
Վալիտէ-Սուլթան:

Մառաւեալ տօջորեմ երկնչիմ սոսկամ:
Ճէհէնդէմին աթէշինտէն գօրգարէմ,
Հիանամ, զարմանամ, զարհուրիմ, դո-
ղամ,
Էզատ յէյլէ պէնի՛ Վալիտէ Սուլթան:

Աշխարհէս պատրեցայ հոռաջեմ ու լամ,
Գապլ էթտի ճանըմը օլ մէլօն շէյթան,
Բարկացուցի մեղօք, ի վերոստ արքայն,
Էզատ յէյլէ պէնի՛ Վալիտէ Սուլթան:

Կապեցայ շրթայիւք անլուծանելի,
Ձեզ պէնի ըրահիմ էյլէ ո՛վ մայր Յիսուսի,
Գալուստ Վարդապետիկս անկեալ ի տղմի,
Լե՛ր բարեխօս վասն իմ, առ Քրիստոս
Միածնի,
Էզատ յէյլէ պէնի՛ Վալիտէ Սուլթան:

* * *

36. ԳԻՒԼԳԻԱՑ ՕՂԻԻ. — Հայ-Աշուղ մը:

37. ԳՍԳՕԼ. — Նոյնպէս Հայ-Աշուղ մը:

Սոյն երկու Ուսաստանցի Հայ-Աշուղ-
ներու վրայ, որ եւ է կենսագրական ծա-
նօթութիւններ չունինք, իրենց երգերէն
ալ մեր ձեռքը հասած չեն, միայն ա-
ռաջինն՝ այն է Գե-Լեւը օղջա՛ն համար
կ'ըսուի թէ Աղեքսանդրապոլի բնիկ Թէ-
նիէ անուն գեղէն է, ու իր խաղաղան ա-
նունն ալ է Մանա՛կ, Երաժշտական գոր-
ծիներէն ալ կը գործածէր:

* * *

38. ԳՐԻԳՈՐ ԱՂԹԱՄԱՐՈՒ*). — Հայ-Երէի մը,
որ ԺԸ դարու սկիզբները կ'ապրէր: Ինքն
Կաթուղիկոս կըսած է: Վառվառն երե-
ւակայութեան տէր մէկն էր: Բազմաթիւ
բանաստեղծութիւններ—կրգեր ու Տա-
ղեր—գրած է, երեք լեզուներով, Հայե-
րէն, Թուրքերէն ու Պարսկերէն, որոնցմէ
բաւական կոտորներ ունինք մեր ձեռքին
տակը, զոր մտադիր ենք մօտ ապագայի

[*] Հմմտ. իր երգերէն պատասխի մը Ն. Մառ, Ամաս-
նային ուղեւորութիւնից. էջ 73-74:

Դ. Խ.

մէջ առանձին տետրակով մը հրատարակութեան տակ, այժմ միայն օրինակ մը այս տեղ կը գնենք:

Արեգակնափայլ գեղով, լի լուսին ի տառնուհընգէ,

Աչեր ծով ի ծով ունիս, սոսկալի վարսաւոր Սրովբէ:

Ուներդ է քաշած կամար, գինջ գարնան աղեղն ի յամպէն,

Լեզուտ տապար լի շաքար, քո շըրթունքդ վարդի թերթէ:

Աստղես վառ ի վառ պայծառ, ելանես ի յառաւ օտէ,

Սքանչառեսիլ գիւմօք, Սիքայէլ հրեշտակն ես միթէ:

Զըկայ օրինակ այլ քեզ, հաղածին քան գեղ չը բերէ,

Հազարաց բերրոցն տիրեալ, ո՞ր լեզու գեղ գրուատէ:

Վարդ ես վայելուչ գունով, շող առնուս ի վաղորդանէ,

Արիւն երբ ի քեզ առնու, հիանայ ո՞վ գեղ տեսնէ:

Հոտով քո արբեալ թմրիմ, երբ քաղցրիկ հողմ ի քէն հնչէ,

Փունջ եւ երկնազարդ ծաղիկ, գեղ բերած ի բարձր լեռնէ:

Հերիկ, կենաման, Նարդոս, Պալտամն ի յեգիպտոսէ,

Քրքում եւ զըմուռ, շուշան դոն ազնիւ, քան զգոհար ի հալէ:

Նշեգնախնկոց նմանիս, գըտանես ի լեռան ի Սինէ,

Համասիւրա եւ մրտենի, մանուշակ ի կանանչ թփէ:

Ակն դաճանակ, սուտակ, ելանես ի փրսոն գետէ,

Տըպազ, մեծագոյն տապիս, չափուղայ, ըյսն ի քէն ցայթէ:

Ակն կարկեհան յանգին, մարգարիտ եւ եալ ի ծովէ,

Մաքուր անարատ օսկի, ելեալ ես ի յԵւլլատէ:

Յապառաժ վիմանց քարանց՝ մեծագին ակունք նորոգէ,

Առեաց ի ցողոյ երկնից, ի սատրէն մարգարիտ չինէ:

Մացառաց գըտոց փշոց, հոտ անուշ ըզ վարդն ընծայէ,

Կազմեալ ի ջրոյ պատկեր, չէ զարմանք թէ այսպէս առնէ:

Պատկեր եւ քո ստեղծողին, շաղկապեալ ի քառանիւթէ,

Տիպի իւր գոյացուց գեղ, նկարեաց եւ եհան յարգանդէ:

Զիտիդ օրինակ տամ քեզ, յանջընչից եւ յանգգամէ,

Յայս իմ այրեցած սրտէս, դայս ընծայ ընկալ ընդունէ:

Իրէքորէս Աշխաբցին, արատուօք գեղ աղաչէ,

Թէ ինձ ողորմի տտա՛, եւ Փրկիչն քեզ պարգեւէ:

S. A. ՊԱԼԵԱՆ

(Շարունակել)

ՄԱՐԱՇԻ ՄԷՋ ՆՇԱՆԱԽՈՐ ՕՐԵՐ

ԻՐԵՆՅ ՄԷՍԵՐՈՎ

Ա. ԿԱՂՆԴԵՄ (== Կաղանդ). — Այս բիկուն տղաք իրենց մեծերէն «Կաղանդուհէն» ետքը, այսինքն իրենց սովորական պարգեւն ստանալէն ետքն, կը լսուի տանիքներու վրայէն, «Կաղանդէս»:

Տանիքի վրայի տղոց ձայնն է այն որ սափորի մը կամ տողրակի մը դերձան մը կտալած՝ կ'երկն ընեն փուխուրուկէն ի վար: Տանտիկինը կ'ելլէ քիչ մը չամիչ կամ ուրիշ ուտելիքներ կը դնէ ու կ'ըսէ «քուչ», ու տողրակը կ'սկսի ետ վեր ելլել: Այսպէս ընելով նաեւ միւս տղաք բոլոր զրացիներու տունը, կը վերջացունեն «Կաղանդսը» ծամը մէկ ու կէսին կամ երկուքին:

Նէշ Դաբ կամ Իշէֆէշ Դաբ (== Նոր տարի) գրեթէ կիներու յատուկ է: Առ-

տուն, եկեղեցիէն ելլելն ետքը, իրենց ընծայները կը զրկեն տէրապալու տունը. —րինձ, ցաւար եւայլն ուտելիքներ: Կէս օրէն առաջ կիներն արդուզարդնին հագած՝ կը դիմեն տէր պապու տունը: Իւրաքանչիւր կին սենեակէն ներս մտած ատեն, բոլոր ներկայ կիներու եւ իրիցկիներն մօտ դառնալով կ'ըսէ «Իւշնէվիւր տարաս վիրէնիդ» = շնորհաւոր տարի վրանիդ. իրիցկին մայրն ալ կը յարէ, «ի վրէ ծիր, ի վրէ սիրականութեդ» = ի վերայ ձեր, ի վերայ սիրականներուդ: Այսպէս կը շնորհաւորեն նոր տարին ու քիչ մը նստելն ետքը կերակուր մ'ուտելով կը դառնան:

Բ. ՊՏԻԿ ԶԱՏԱԿ (= Ս. Ծնունդ). — Այս տօնին պատիւ տղաք իրենց գոց ըրած քանի մը համար «Աւետանները» երգելով տան մէջ՝ պարզեւներ կ'ստանան իրենց մեծերէն: Առաջ շատ մը տղաք իրենց ազգականներուն, զրացիներուն տունն երթալով «Աւետիս» կ'երգէին ու տան տիրոջմէն պարզեւներ կ'ստանային, բայց այս սովորութիւնը հիմայ ձգուած է:

Գ. Ս. ՍԱՐԴՍԱ ՊՈՔ = «Առաջաւորաց պահք». — Այս պահք օրերուն, Բչէն ըսկըսեալ՝ աղջիկներ ու պառաւներ ծոմապահութիւն կ'ընեն 3-5 օր: Երեք օր ծոմապահութիւն ընողները Դշ. առտու եկեղեցի կ'երթան «Սաշմէր» (= օրհնած ջուր) խմելու: Տուն եկած ատենին «ալ լա հոց» = ալի հաց կամ ըռալի շովորու = Ռուպ-ապուր կ'եփեն ու բոլոր թաղը կը բաշխեն: Եթէ տանուտէրը շատ աղքատ է, միայն եօթ տուներու կը բաշխէ: Հինգ օր պահք ընողները շարաթ առտու եկեղեցի կը կանխեն Սրբութիւն = Հաղորդութիւն առնելու. եւ ժամէն ետքը, եթէ ունեւոր է, մատաղ մը կը զոհէ ու մատաղին «կէս ճորէն» (= միս-ջուրէն) քանի մը զգալ խմելով պահքը կը բանայ: Եթէ ունեւոր չէ, «Ռեպլու շովոր» կ'ընէ ու կը բաշխէ:

Մտրաշի մէջ յիշատակուելու արժանի անձ մը կայ, իր 5 օր ծոմապահութեան մասին: Այս մարդը կը կոչուի Յարութիւն զոր տեղացիները Սանձողլու Արթին կամ Սաղըր Գոճա կը կոչեն: Այս մարդը խոնկե-

ղած էր և այն օրէն ի վեր ծոմապահութեան ջերմ փափաք մ'ունեցած իւրաքանչիւր Առաջաւորաց պահքին: Ամէն տարի 2-3 օր առաջ կ'սկսէր: [Այսպէս իւրաքանչիւր տարի 2-3 օր աւելցընելով մինչեւ 35 օր ծոմ պահեց, առանց քթախոտ անգամ գործածելու, որուն «թիրեաքին» էր: Նպատակն էր 40ի լրացընել ծոմապահութեան օրերը, բայց չկրնալով դիմանալ մեռաւ 1890ի ատենները, 75-80 տարեկան:

Դ. ՏԵՐԻՆՏԷՍ (= Տեառնընդառաջ). — Այս տօնին ըիկունն եկեղեցի կ'երթան բոլոր նոր հարսեր ու նորածին կիներ քառսունքի մէջ ըլլայ թող, հոգ չէ: Կ'ըսեն «էօռլ օր նիւր հարսերի իլէ քառսունքու կնտէքի քառսունքու պատու տին»: Քառսունքի մէջ եղող կիները, ուզէ երեք օրուան ըլլայ, ուզէ տասը օրուան, եկեղեցիէն ելլելն ետքը, իրենց քառսունքը կարգացընելով՝ ալ քառսունքէն կ'ելլեն: Բոլոր նոր հարսեր զարդերուն մոմերով, եւ նշանուած աղջիկներ ալ մէյ մէկ մում վառած բոլոր վերնատունը կը լուսաւորեն: Ժամն ելլելն ետքը, տղաք մոմերնին վառած կ'աճապարեն «Տէրինտէսին» հասնելու: Տէրինտէսն ուրիշ բան չէ, միայն թէ քանի մը կանգուն բարձրութեամբ դիզուած չոր-խոտ ու մացառի կոյտ մըն է, զորոնք թաղին տղաք օրեր առաջ բերած են չաւկներով դաշտերէ ու պարտէզներէ: Այս խոտերը կը դիզեն տանիքի մը վրայ կամ ուրիշ քարձրիկ տեղ մը, տղաք իրենց մոմերը վառած կը ժողվեն բոլորտիքը. մոմերով խոտը կը «կտեցնեն» (= կը բռնկցընեն): «Տէրինտէսին» բոցը կը բարձրանայ, տղոց աղաղակն ալ միասին «Տէրինտէս», «Տէրինտէս», միւսները զաւեշտալից կերպով, «պոպուտ քէսէն ես» եւայլն կատակերով: Բոցը ցածնալուն՝ տղաք կ'ըսկրին վրայէն ցատկել, զիրար հրել, խաղալ, եւայլն մինչեւ որ «Տէրինտէսը» մոխիր դառնայ:

Ե. ՀԵՐԻԻՍ կամ ԹԼԽԱՂԻՐ (= Բարկենդանքի Եշ. Ս. Վարդանաց). — Այս օրն, առտուն «հէրիսէ» կ'եփեն ու ժա-

մէն ելլելէ ետքը կ'ուտեն: 30-40 տարի առաջ, այսօր կը կատարեն «Թխաղիր»ի գրօսանքը: — «Թլհ»՝ Թլհիլ (== ծաղրել) Բայի արմատն է, արդեօք Թխաղիր՝ խնդալու խաղեր կը նշանակէ: «Թխաղիր» կոչուածը Թի մը կամ բա՛ մըն է, որ հարախ ձեռով կը զարդարեն շրջագիծներով ու գլուխն՝ այլ եւ այլ քողերով ու ծածկոցներով: Կիները բոլոր արդուզարդին ասոր վրայ անցնելով Թաղը, տունէ տուն կը պտտընեն մասնաւոր խաղերով ու կատակերգութիւններ «աչելով» երգելով: Յետոյ կը բերեն ու բակի մը մէջ կը տնկեն եւ մինչեւ բիւլուն չուրջը պարելով, խաղալով կ'գրօսնուն:

(Շար.)

Յ. Մ. ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ, ՀԱՒԱՏԱԼԻՔՆԵՐ

«Ա. Լ. ՈՒՆՈՋԱՆ»

Այլ չիկադոյն է ու դուռը մաղերը տչքն երեսը Թախիթփա՛ծ, միջակ հասակով կապուտ աչքով, ձեռուքներն ու ոտուքները հինայուած, ցամքած ու չորցած, վաւրուռն, ոտոտտիկ պառաւ մըն է, կ'ըսեն, որ, մերթ իր բնական երեւոյթով եւ մերթ անասունի մը կերպարանքով կը ներկայանայ դըլաճկան (տղածգան) մայրերուն ու անոնց նորածին մանուկներուն, եւ հանելով անոնց Թոքերը կը տանի մօտակայ անտառներէն մէկն ու հոն կ'ուտէ զանոնք իր ընտանիքով:

ՈՋԱՆ

Շատ մ'օճախներ կան Մելիտինի մէջ զանազան ախտերու դէմ, որոցմէ ալինն բաւական հետաքրքրական ըլլալով յարմար սեպեցինք հոս քիչ մը խօսիլ անոր վրայօք: Վաղուց ի վեր հետաքրքիր էին այս ու ասոր նման բաներու: Տնտեսական տաղանդին առաջ «ալի օճախի մը» տիրոջ տղան մեր դպրոցը կը յաճախէր.

որ մը, դադարի միջոցին քովս կանչելով զայն՝ ստիպեցի որ ալի վրայօք բոլոր գիտցածներն ինծի պատմէ: Խեղճ տղան կարմրեցաւ, ամչնալու պէս բաներ մը կ'ընէր, ո՛վ գիտէ Թերեւս կը վախնար ալ, որովհետեւ «օճախի տէրերն այնպէս կ'ըսեն, զիւրաթեամբ դուրս չեն տար իրենց գողնիքը» բայց, վերջապէս, քրմածիծաղով մը՝ սկսաւ խօսիլ ու իր հանուն՝ իրեն ըսածներն, առանց բան մը պահելու, խոտովանեցաւ ինծի, պայման դրնելով սակայն որ ուրիշի չհաղորդեմ:

Այս աչիբախ հաւը, հասարակ երկրագործ մը, որ մը իր պարտեղը ջրելով գրաւած, հեռուէն կին մը կը նշմարէ, որ արագ արագ քաղաք կ'երթար: Շուտ մը բա՛նը գետին տնկելով՝ անոր կողմը կը դիմէ, կինն՝ որ արդէն անկարող եղած էին շարժելու, բա՛նը գետին տնկուելէն, խիոյն մարդուն ոտուքներուն փաթթուելով կը խնդրէ որ արձակէ զինք: Մարդը կ'երգնու, որ չի Թողուր զայն մինչեւ որ չըսէ իր ով ըլլա՛ն ու ինչի համար այդքան արտօրանքով քաղաք երթալը: Կինը նախ կը յամոտի, բայց վերջը մարդուն մանաւանդ պատուոյ դէմ ըրած սպառնալիքներէն ստիպուած կը խոտովանի, Թէ ինք ալն է, Թէ երեք օրէ ի վեր զաւրներն անօթի մնացած ըլլալով՝ հարկադրուած է քաղաք երթալով գըլաճկան կնոջ մը Թոքերը յափշտակել ու տանիլ անոնց որ ուտէ: «Թերեւս իմ կնոջն, կը գոչէ, մարդը բարկութեամբ ու օճիքէն քաշլուռ տելով կը տանի զայն իր տունն ու ախոռը կը բանտարկէ երեք օր: Այս միջոցին խոտովաներ կ'ըլլան իրեն, արտօնութիւններ կը տրուին, օրինակի համար, ալիքը փախցընելու իր ներկայութեամբ, օճախ ըլլալու եւ եւ:

Ասկէ մէկ երկու օր առաջ ութսնամեայ պառաւի մը հետ խօսակցութեանս պահուն, դարձեալ ալի վրայ խօսք բացուելով՝ «հա՛, հա՛ ալ, ըսաւ խօսակցուհին, որ մը երբ հանուն գըլաճկանութեան առթիւ տուն մնալու ստիպուած էր, յանկարծ՝ պարերգի նման ձայն մը լսելով՝ աչուքները կը վերցընէ ու կը շտնանէ չորս

պզտիկ ու մէկ մեծ աղջիկներ, որ կը պա-
րեն ու կ'երգեն եղեր, «Հը՛հա, Հը՛հա,
Հը՛հա նէնէն ճիկէր կը բերէ» հաւս ինք կը
վազէ, անոնք կը փախչին. բայց վերջա-
պէս մեծը ձեռք կը մնայ հոս: Պատմողը
կը յարէ իր կողմէն թէ այդպիսի ոգիներ
մարդոց կատարեալ գերի կ'ըլլան, եթէ
միանգամ շօշափուին անոնց կողմէ, եւ
շարունակելով իր պատմութիւնն ըսաւ
«այն օրէն սկսեալ մինչեւ վեց ամիս իր-
բեւ գերի հլութեամբ կը ծառայէ տան
մէջ» դովեստիւ կը պատմէ տեսած դուր-
ծերը խմոր մը կը շաղէ, խմոր մը կը
շաղէ եղեր որ, կ'ըսէ, որ եւ է կնկան բա-
նը չէ, մանաւանդ շողած խմորը չի հատ-
նիր: Օր մ'ալ այսպէս երբ տեսցիք կը
տեսնեն որ չի հատնիր խմորը՝ կը խնդրեն
որ անոր ճարը դանէ, ան ալ հաւ մը
բերելով խմորէն մաս մը կտցել կուտայ
ու անմիջապէս խմորը կ'սպառի: Ինչ որ
աւելի հետաքրքրական է, այս աղջիկը
կը խնդրէ միշտ որ իրեն արծակման խօսք
չըսեն, վախնալով թէ կ'սպաննուի իր
նմաներէն, բայց օր մը հաւը բարկանա-
լով կը վռնտէ զայն տունէն: Աղջիկը քա-
նի որ ձեր հացը կերեր ու ջուրը խմեր
եւ այնչափ երկար տեսն, հոգինուք բան
մը չեմ ըսեր, բայց ամաններնիդ միշտ,
դրացկանութեան ժամանակ, կ'ըսէ, եւ-
թակայ թող ըլլան ալ յարձակման:
Հաղիւ մէկ երկու քայլ կը փոխէ մէկ մը
ալ դետին կը փռուի արուն-ըւայ: Սար-
գիս ամուսն ալ, կը յարէ դարձեալ այս
կինն, օր մը դաշտէն դառնալուն կը հան-
դիպի ալի կնկան մը որ ձեռքը երկու,
մէկը մեծ ու միւսը փոքր, թոքեր տառ
դետին քովէն կը տանէր, կ'ստիպէ որ
եւ դարձնէ թոքերը, բայց սա կ'առարկէ
թէ կանխաւ ջուրը խօթած ըլլալուն, եթէ
եւ ալ դարձնէ, օգուտ չ'ըներ: Սարգիս
ամուսն սպառնալիքներով իրենց տան ալ
ալի օճախ ըլլալուն համար խօսք տանելէ
ետք կը թողու կինն որ երթայ: Եւ ինք
քաղաք մտնելուն կը հանդիպի մօր մ'ու
իր մանկան դադաղին, չես գիտ, բամ-
բակ աղնիկէ ետք ինչու չուտ մը կ'աւելք
տեղը, դանէ երկու աւել կը վարնէք, կը

հարցնէ կինն ինծի—ինչո՞ւ — որպէս զի
պն առած ճիկէրներն անոր չփաթթէ—
է՛, փաթթելով ինչ կ'ըլլայ Մանուէ Պաճի:
Հը՛ն, ջուրը խօթելու բամբակը փաթթ-
ելը մէկ է՛. կինը կամ երախտն չեն
բժշկուիր ալ:

Ուրիշ կին մ'ալ կը պատմէ թէ իր դը-
ղածկանութեան տեսն ալն որթի մը
կերպարանքով ներս մտեր է, բայց տես-
ցիք անմիջապէս հասկնալով՝ փայտերով
վրան վազեր ու դուրս վռնտեր են: Թէ-
պէտ բան չըրաւ, կ'ըսէ, ինծի, սակայն
թառն աման չթողուց վար թափեց, պըզ-
տիկ թառերնիս այն տեսն ծռելով դեռ
չտիկել տուած չենք, եթէ ուզես, կը ցուցը-
նեմ քեզի: »

Մուցայ ըսել որ առջի խօսակիցս պա-
ռաւին կը հարցնէի թէ «ինք տեսե՞ր է
երբեք ալ բռնուած ու մեռած դղած-
կաններ» «հապա՛», կը պատասխանէր նա,
նեքս այն տէրտով չմեռա՞ւ: — Ի՞նչպէս —
Դղացկաններ գիշերն ի բուն ճիկէրս կը
քաշեն, պոռաց, կարեւորութիւն չառնիք,
բայց առտուն մեռած գտանք զայն, ճի-
կէրին արունն ալ դեռ շրթներուն վրայ
էր: Այի յարձակման դէմ պաշտպանողա-
կան միջոցներ, ալի օճախի կնոջ ձեռա-
կերպութիւններն ենթակային անկողինին
վրայ և ի պիկի ու Շուտոյ յաջորդ թուով:

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՃԸԼՃԸԼԵԱՆ

Մալոմիր

ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆԻ ՄԸ ԱՌԹԻԻ

Տեք խմբագիր,

Բէ-բաշի Զորդ թուով դիտողութիւն
կ'ընէք թէ Վսեմ. Նորատունկեանի լիկն-
սագրականին մէջ խնամք կը պակսի եւ
թէ Նորին Վսեմութեան «արժանիքը ե-
րևան ելած չէ»: Այս առարկութիւնը
ճիշտ հակառակը չէ՝ ծերունի խմբագրա-
պետին ըրած խուլ տրտունջին...

Մենք, Վսեմ. Նորատունկեանի ընդար-
ձակ կենսագրութիւնն ըրած չէինք, այլ

Անոր քանի մը ԿՆՏԱԳԻՅՆ ի վեր հանած, որ մինչեւ Վիեննա հասեր ու այն տեղ ԿՆՏԱԳՐԱԿԱՆ ի սոխուեր է:

Ինչ որ ալ ըլլայ. մեր գրածն ուշադրութեամբ կարդացողը, ոչ բան մը պակաս եւ ոչ ալ բան մը չափազանց պիտի տեսնէ Նորին Վսեմութեան արժանիքը կամ տաղանդը նուազեցընող, եւ այս իսկ էր կենսագրողիս բուն նպատակը:

* *

Այս առթիւ խօսք մըն ալ մեր հինաւուրց բարեկամին:

Կ. Ս. Իւթիւճեան էֆ. Հանգէս Ամսրեայի մէջ հրատարակեալ Վսեմ. Նորատունկեան Գարիէլ էֆէնտիի կենսագրութիւնը կարդալով երկտող մը հրատարակած էր Արեւելի 3774րդ թուին մէջ, ուղեւով ուղղել կարծեցեալ սխալ մը:

Սակայն Իւթիւճեան էֆ. այդ երկտողով ուրիշ բան չ'ըներ, այլ արդէն գրութեամբ միայն կը հաստատէ, սա՛ տարբերութեամբ որ արագատիպ մամուլ մը գնելու համար Մախի տնօրէնութեան կողմանէ եղած հրապարակային հրաւերին պատասխանող Վսեմ. Նորատունկեան էֆէնտիին հետ, ուրիշներ ալ, իրենց ըրած նպատակին փոխարէնը յաջորդ տարուան մէջ Վասիստփի փոխարինուած է եղեր...

Մենք չէինք կրնար գիտնալ թէ Իւթիւճեան էֆ. իրօք փոխարինած կամ հաշուակցած է լայնուն արագատիպ մամուլը՝ եղած կանխավճար դրամները, կամ ճիշդը, չափաները:

Ո՛վ չի գիտեր թէ օրաթերթ մը, արագատիպ մեքենայով կրնայ յառաջդիմել ու շահիլ, նա մանաւանդ երբ այս կարեւոր գործիքս առանց նիւթական մեծ գոհողութեամբ կարենայ ձեռք բերուիլ: Սոյն պարագան՝ թերթի մը Արաօնատիրոջ համար ըստ ինքեան մեծ նպատակ մը չէ, ի՞նչ է:

Ա. Յ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՆՈՒՆՈՎ

Պր. Գալուստ Անդրէասեանի յօդուածն որ մեր նախորդ թուով հրատարակուեցաւ, նախապէս յուզուած խնդրի մը առթիւ գրուած ըլլալուն համար, մտածեծինք վիճաբանութեան մասնակցողներուն կարծիքն ալ իմանալ: Պր. Անտոնեան այս մասին հետեւեալ նամակը զրկած է մեզի:

* *

Սիրելի Խաչկունց,

Սիրով պիտի պատասխանէի հրաւերիդ, եթէ երբեք Պր. Գալուստ Անդրէասեանի վերջին յօդուածը ո՛ր եւ է կերպով պաշտպանութիւն ըլլար իր Մախին մէջ յայտնած այն գաղափարին թէ «Գրականութիւն ալ պէտք է գնահատուի հաշիւներէ զուրայ», Գաղափար՝ զոր paradoxe մը ենթադրելու չափ միամիտ չպիտի ըլլայի բնաւ, հոգ չէ թէ խնդրը ռամիկ paradoxի մը վրայ ըլլար:

Բաւական խօսուեցաւ արդէն այս խնդրին վրայ. չ'արժեք պատմութիւնը ջրհեղեղէն սկսիլ: Պր. Անդրէասեանի առաջին յօդուածը շատ բացայայտ էր, հարկ չի կայ ասոր վրայ պնդել, հաստատելու համար թէ իր երկրորդ յօդուածին մէջ առաջ բերած պատճառաբանութիւնները գրեթէ ամբողջովին կը հեռանան իր առջի գաղափարէն:

Իսկ այն բոլոր կարծիքները՝ որոնք կ'երեւան Բիւրակի նախորդ թուով հրատարակուած իր յօդուածին մէջ, կրնան ճիշդ ալ եղած ըլլալ, սխալ ալ. բայց ամէն պարագայի մէջ պատասխանելու պարտքը Մակարաջի բարեկամիս վրայ կը ծանրանայ անշուշտ, քանի որ յօդուածն ալ անոր ուղղուած է:

Ներէ՛ որ այս կերպով միայն կը պատասխանեմ հրաւերիդ, անկոչ հիւր մը չենթադրուելու համար:

Բարեւներով,

Ա. ԱՆՏՈՆԵԱՆ

ՆՄՈՅՇ ՄՐ ՔՂԻ-Ի ԲԱՌԵՐԷՆ

Անթեզել. — Գաղտնի պահել, ձ. — կրակը հրահրել:
Անթէտակ. — Անութին տակը:
Բըրուճ. — (Բողոք) զիրգ, թարմ:
Բըրչափուկ. — Փափուկ, զիրգ, լալու պատրաստ (Դէմք):
Բընալ. — Բանի մը վրայ գորգուրալ, բանի մ'ետեւէ ըլլալ:
Գնտախալ. — Պզտիկին առաջին քայլերուն ձեւը:
Դըռնիկ. — Իրար խառնուած մազերով:
Զմրիկ. — Ծայրայեղ ցուրտ:
Զլլալ. — Զեփուրին հպանցնումը, կամ ջուրին մաղմղումը:
Թնթնալ. — Անձրեւին մեղմ ու բարակ գալը:
Թնթել. — Թեթեւ մը զարնել:
Թումպուլիկ. — Բարեձեւ, գրգանոյշ, չնորհալի:
Թնճուք. — Մազերու խառնուրդ:
Ժանկոտիլ. — Խոփոռիլ:
Ժմեկ. — Ծիլը ատենին վրայ հասնիլ:
Ժնկկնուիլ. — Ժանիքներով բանի մը կառչիլ:
Լախուտու. — Ժամանցի խօսակցութիւն:
Լկտի. — Լիրք, անպարկեշտ:
Խմխմալ. — Ռնգային խօսուածք:
Ծփըռ-ծփըռ. — Ծփծփալով, փալլել-լալով:

Կլլլալ. — Սրտանց ու բարձրաձայն ծիծաղիլ:
Ճճլալ. — Եղի կամ ուրիշ բանի մ'եփած ատեն հանած ձայն:
Ճիճփոտուկ. — Ծալուս, տկարացած, աղտեղի (Սէք):
Շնկչնկալ. — Հովին մեղմ ձայնը, կամ աղջկան մ'համեստ փափաքը:
Պճըլիկ. — Փսքրիկ, սիրունիկ, անուշիկ:
Պփիլիլ. — Յանկարծ, անակնկալ տեղ մ'երեւան ելնել:
Պլալալալ. — Փայլատակիլ, շող արձակել:
Պլտել. — Զմեկիով կամ ուրիշ բանով մէկ անգամին կտրել:
Պլտըտիկ. — Շատ պզտիկ, սիրուն, մատղշուկ:
Պլտոռուկ. — Կռնճելով վրայ եկած պզտիկցած:
Ջնջնել. — Դլխուն մէկ հարուած զարնելով գետին կպցնել:
Սնկուրել. — Ծարպիկօրէն պահել:

Սնգուտալ. — Մերկ ու նօթի դողդալ:
Սորափալ. — Սարսալ:
Փմիխիկ. — Դիրգ, խաւկէկ, կակուշիկ, սիրուն:

Փնչուտալ. — Խուլ սպառնալիք յայտնել:
Քնքուտալ. — Ընդհատ, ընդհատ լալ:
Քնթուկ. — Քունը թռած, անքուն:
Քոքուալ. — Խնդալու եղանակ մը:
Քոտիկ. — Զգոյշ ու խորամանկ:
Քոթած. — Մաղիկներէ (ծաղիկ հիւանդութիւն) աւրուած (դէմք):
Քոռիտ. — Մէկ տարեկան ալ:
Օրի. — Ինչո՞ւ:

Լ. ՍՐԱՊԵԱՆ

(Շարունակելի)

ԱԶԳ. ՀԻԻԱՆԴԱՆՈՑԻ ԲԱՐՁՐ ՇՆՈՐՀՔԸ

Օգոստ. Վեհ. Սուլթանը բարեհաճած է Ազգ. Հիւանդանոցի Իր շնորհած օրական հացի ու մսի վրայ կարեւոր յաւելում մ'ընել որու համար Ս. Պատրիարք Հայրը կիրակի օր Ազգ. Հիւանդանոցի մէջ, Հանդիսաւոր բարեմաղթութիւններ կատարեց վասն արեւշատութեան Նորին Կայսերական Վեհափառութեան, եւ փութաց Կայս. Պալատն երախտադիտութեան ուղերձ մը մատուցանել յոտս Կայս. Գահոյից:

ԹԵԼԱԿՑՈՒԹԻՒՆ «ԲԻԻՐԱԿՆ»Ի

1. Պարիս. Պրոֆ. Ա. Մէյէ. Շնորհակալութեամբ ստացանք ձեր հրատարակած Լեզուաբանական պրակը. խնդրուած տեղեկութիւնները առանձին նամակով:
2. Մարաշ. Յ.Մ.Վ. Շնորհակալիք ու խնդակցութիւն ձեր ու բոլոր համակիրներու:
3. Երզնկա. Յ.Ս. Հանցեղք պարտու պատշաճը կարգադրելով ճամբու դնել:
4. Էնկերիւ. Ս. Բ. Վեցամասները դադրեցուցած ենք. կրնաք նորոգել, եթէ կանխիկ զրկուի:
5. Էսկիշէհիւ. Գ. Մ. Տեսնուեցանք. հաճեցէք զրկել զանձուածները. շնորհակալութիւն ձեր ծառայութեանց:
6. Խարբերդ. Թլկատենցիին Արամին միջոցաւ խոստացածնիդ կատարիլը կը խնդրուի:
7. Նփրկերտ. Ա. Է. Կրնաք զրկել պատրաստածնիդ:
8. Էյնիճէ. Յ. Պ. Գանձեցինք:
9. Արարկիր. Մ. Մ. Լաւ. շնորհակալիք:
10. Պարիս. Ա. Նետուր. Վերջին զրկածնիս ստացաք արդեօք. պատասխանին կ'սպասենք:
11. Գահիւր. Ս. Դ. Բանի մը օրէն հոս կը հասնի:
12. Երուսաղէմ. Գ. Յ. Լաւ. կը զրկուի:
13. Էլմիսթին. Կայծողիկ. Ստացանք. շնորհակալիք, բիւր շնորհակալիք:
14. Այտըն. Ա. Վարժ. Յաջորդով:
15. Իզմիտ. Յ. Յ. Հաճեցէք աչքէ անցընել 4. լող Զգժակցութիւնը:

ԱՇԽԱՏԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Օ Ս Մ. Կ Ա Յ Ս Ր Ո Ի Թ Ե Ա Ն

Պատշաճութեամբ Տարր . Եւթանկրքարանի Ե . Տարնում

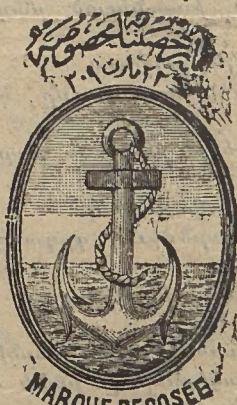
Ուսումնի . Խորհրդէն վաւերացում

7. 1004068

ԵԱԻՐՈՒԵԱՆ-ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆ

10 13 14

ՄԵԾ ԴԱՃԱՌԱՍՏՈՒՆ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏԻ ԱՌԹԻԻ

ՅԱՆՁՆԱՐԱՐԵԼԻ

«ԴԱՍԸՆԹԱՅԻ ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ»

Մտեցնողական-Իմաստասիրական

Նոր կտակարանի ազդակները

7. ԽԱԶԿՈՆՑ

Գրական-Ֆուլբլգի

Քափառումներ Կ.

4.

Ճողովրդական Բանասիրաույրիւն

Հայ աշուղներ

Տ. Կ. ՊԱԼԵԱՆ

Ազգագրական

Նշանաւոր տօներ Մարտի 4

3. 4. ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ

Այլ ու օճախ 3. ՃԸԼՃԸԼԵԱՆ

3. ՃԸԼՃԸԼԵԱՆ

Կենսադրականի մ'առթիւ Ա. Ա.

U. . U.

Գրականութեան անունով Ա. Ա.

U. U.

Ազդեր

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ Հ. Ա. Խ. ԻԻԹԻՂԵԱՆ

اختار مطبعه ی — ابوالسعود جاده سنده نومرو ۵۴